



РІШЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

Згідно зі ст. 167 ГК України корпоративні права — це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами. Під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав.

За змістом п. 4 ч. 1 ст. 12 ГПК України господарським судам підвідомчі, зокрема, справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між юридичною особою та її учасниками (засновниками, акціонерами, членами), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи, пов'язаними із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи, крім трудових спорів.

Тобто незалежно від суб'єктного складу, якщо акціонер (учасник) господарського товариства обґрунтовує відповідні позовні вимоги порушенням його корпоративних прав, то такий спір підвідомчий господарським судам.

Аналіз наведених норм матеріального права дає підстави для висновку про те, що учасник (акціонер) товариства може оспорити договір, вчинений господарським товариством, якщо обґрунтує відповідні позовні вимоги порушенням його корпоративних прав

ПОСТАНОВА

*Судової палати у господарських справах Верховного Суду України
від 1 липня 2015 р.
(в и т я з)*

У червні 2014 р. Ф. звернувся до Господарського суду Київської області з позовом до товариства з обмеженою відповідальністю «Агроком» (далі — ТОВ) і приватного підприємства «Бета-Консалтинг» (далі — ПП) про визнання недійсними договорів.

Позовні вимоги обґрунтовано відсутністю у ПП необхідного обсягу прав щодо майна, яке є предметом договорів оренди нежитлового приміщення від 15 травня 2012 р. № ДО-01, від 1 березня 2013 р. № ДО-04 та договорів відповідального зберігання від 1 березня 2013 р. № 01/03

і № 375, а також відсутністю відповідних повноважень у директора ТОВ на укладення із ПП зазначених договорів.

Рішенням Господарського суду Київської області від 12 серпня 2014 р., залишеним без змін постановою Київського апеляційного господарського суду від 7 жовтня 2014 р., позов задоволено повністю.

Вищий господарський суд України постановою від 19 листопада 2014 р. зазначені постанову Київського апеляційного господарського суду і рішення Господарського суду Київської області

скасував та прийняв нове рішення, яким у задоволенні позову відмовив.

Так, суд касаційної інстанції дійшов висновку про те, що законом не передбачено право акціонера (учасника) господарського товариства звертатися до суду за захистом прав чи охоронюваних законом інтересів товариства поза відносинами представництва; учасник товариства не наділений суб'єктивним правом щодо здійснення повноважень власника майна товариства, а тому позивач не належить до тих суб'єктів, які мають право оспорити зазначені договори; учасники господарського товариства не вправі звертатися до суду за захистом прав та інтересів інших учасників господарського товариства та самого товариства поза відносинами представництва, а також обґрунтовувати свої вимоги порушенням прав інших учасників товариства.

Ф. у порядку ст. 111¹⁹ ГПК подав заяву про перегляд Верховним Судом України постанови Вищого господарського суду України від 19 листопада 2014 р. у справі № 911/2435/14 з підстав, передбачених п. 1 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.

На обґрунтування неоднакового застосування судом касаційної інстанції норм матеріального права заявник надав копії постанов Вищого господарського суду України від 24 липня 2014 р. у справі № 911/2320/13, від 20 січня 2011 р. у справі № 12/75пд, від 25 лютого 2015 р. у справі № 911/2089/14, в яких викладено правову позицію про те, що вчинення директором товариства під час укладення спірного договору дій з перевищенням повноважень, наданих цій особі статутом товариства та чинним законодавством України, є підставою для визнання спірного договору недійсним. Крім того, заявник надав копію постанови Верховного Суду України від 21 січня 2015 р. у справі № 3-207гс14, в якій викладено аналогічну правову позицію щодо застосування норм матеріального права.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення учасників судового процесу, дослідивши доводи заявника, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України вважає, що заява підлягає задоволенню з огляду на таке.

Як встановлено судом першої інстанції та вбачається із матеріалів справи, 21 січня 2013 р.

за відсутності кворуму загальними зборами учасників ТОВ прийнято рішення, оформлене протоколом № 21, про виключення Ф. зі складу учасників товариства та про внесення змін до Статуту ТОВ.

Рішенням Господарського суду Київської області від 14 червня 2013 р. у справі № 911/1975/13, залишеним без змін постановою Київського апеляційного господарського суду, яке набрало законної сили, визнано недійсними та скасовано рішення зборів учасників ТОВ, оформлені протоколами № 21, № 23 та № 24.

Отже, відповідно до пунктів 1.2 та 11.1 Статуту ТОВ, затвердженого протоколом загальних зборів учасників товариства від 21 квітня 2008 р. № 16, Ф. є учасником ТОВ, частка якого у статутному капіталі товариства становить 70 %.

27 березня 2012 р. між відповідачами було укладено договір управління майном, відповідно до п. 1.1 якого в порядку та на умовах, визначених цим договором, установник управління передає управителю нерухоме майно в управління на строк, визначений цим договором, а управитель за плату від свого імені здійснює управління цим майном виключно в інтересах установника управління або названої ним особи (вигодонабувача).

Зі свого боку між ПП як управителем зазначеного майна, відповідно до умов договору управління майном, і ТОВ було укладено спірні договори.

За змістом п. 16.1 Статуту ТОВ (тут і далі — у редакції, чинній на час укладення спірного договору) вищим органом товариства є збори учасників.

До виключної компетенції зборів учасників належить, зокрема, укладення угод на відчуження, а також угод про здачу в найм, оренду, заставу майна, кредитних договорів (п. 17.9.19 Статуту).

Виконавчим органом товариства є директор, уповноважений розпоряджатися майном товариства (у тому числі грошовими коштами), основними фондами при погодженні із загальними зборами учасників (п. 18.1, підпункт 18.5.7 Статуту).

Згідно з положеннями частин 1, 2 ст. 16 ЦК кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. Таким способом захисту цивільних прав та інтересів може бути, зокрема, визнання правочину недійсним.

Відповідно до частин 1, 2 ст. 203 ЦК зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. Особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності.

Підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами 1—3, 5 та 6 ст. 203 цього Кодексу. Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин) (ст. 215 ЦК).

Згідно зі ст. 167 ГК корпоративні права — це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами. Під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав.

За змістом п. 4 ч. 1 ст. 12 ГПК господарським судам підвідомчі, зокрема, справи, що виникають з корпоративних відносин у справах між юридичною особою та її учасниками (засновниками, акціонерами, членами), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи, пов'язаними із створенням,

діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи, крім трудових спорів.

Тобто незалежно від суб'єктного складу, в разі якщо учасник (акціонер) господарського товариства обґрунтовує відповідні позовні вимоги порушенням його корпоративних прав, то такий спір підвідомчий господарським судам.

Аналіз наведених норм матеріального права з урахуванням положень п. 18.1, підпункту 18.5.7 Статуту ТОВ, зважаючи на частку позивача у статутному фонді товариства (70 %), дає підстави для висновку про те, що акціонер (учасник) товариства може оспорити договір, вчинений господарським товариством, якщо обґрунтує відповідні позовні вимоги порушенням його корпоративних прав.

Таким чином, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про визнання недійсними зазначених договорів, оскільки укладення директором ТОВ цих договорів свідчить про порушення корпоративних прав позивача щодо управління справами товариства, розподілу прибутку товариства (з одержанням своєї частки) від господарської діяльності товариства та погіршення майнового стану підприємства, що впливає на права позивача як учасника, з часткою у статутному капіталі товариства в розмірі 70 %.

Крім того, аналогічну правову позицію викладено у постанові Верховного Суду України від 21 січня 2015 р. у справі № 3-207гс14.

За таких обставин та керуючись статтями 111¹⁶, 111²³—111²⁵ ГПК, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України постановила: заяву Ф. задовольнити. Скасувати постанову Вищого господарського суду України від 19 листопада 2014 р.

Залишити в силі постанову Київського апеляційного господарського суду від 7 жовтня 2014 р.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки з підстави, передбаченої п. 4 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.

КОМЕНТАР ДО ПОСТАНОВИ

Досить часто акціонери товариства, не погоджуючись із діяльністю органів товариства, звертаються до суду з позовами про захист своїх прав та інтересів.

Зокрема, позивач у справі як акціонер звернувся до Господарського суду Київської області з позовом до ТОВ і ПП про визнання недійсними договорів. Позовні вимоги обґрунтовано відсутністю у ПП необхідного обсягу прав щодо майна, яке є предметом договорів оренди нежитлового приміщення та договорів відповідального зберігання, а також відсутністю відповідних повноважень у директора ТОВ на укладення із ПП цих договорів.

Вищий господарський суд України, скасовуючи постанову Київського апеляційного господарського суду і рішення Господарського суду Київської області та приймаючи нове рішення, яким у задоволенні позову відмовлено, послався на те, що законом не передбачено права акціонера (учасника) господарського товариства звертатися до суду за захистом прав чи охоронюваних законом інтересів товариства поза відносинами представництва; учасник товариства не наділений суб'єктивним правом щодо здійснення повноважень власника майна товариства, а тому позивач не належить до тих суб'єктів, які мають право оспорити зазначені договори; учасники господарського товариства не вправі звертатися до суду за захистом прав та інтересів інших учасників господарського товариства і самого товариства поза відносинами представництва, а також обґрунтовувати свої вимоги порушенням прав інших учасників товариства.

Для усунення розбіжностей у застосуванні судом касаційної ін-

станції норм матеріального права Верховному Суду України належало дати відповідь на питання, чи є вчинення директором товариства під час укладення спірних договорів дій із перевищенням повноважень, наданих цій особі Статутом ТОВ і чинним законодавством України, підставою для визнання спірного договору недійсним.

Так, у цій справі суди встановили, що 21 січня 2013 р. за відсутності кворуму загальними зборами учасників ТОВ прийнято рішення, оформлене протоколом № 21, про виключення Ф. зі складу учасників товариства та про внесення змін до Статуту ТОВ.

Рішенням Господарського суду Київської області від 14 червня 2013 р. у справі № 911/1975/13, залишеним без змін постановою Київського апеляційного господарського суду, яке набрало законної сили, визнано недійсними та скасовано рішення зборів учасників ТОВ, оформлені протоколами № 21, № 23 та № 24.

Отже, відповідно до пунктів 1.2 та 11.1 Статуту ТОВ, затвердженого протоколом загальних зборів учасників товариства № 16, Ф. є учасником ТОВ і його частка у статутному капіталі товариства становить 70 %.

27 березня 2012 р. між відповідачами було укладено договір управління майном, відповідно до п. 1.1 якого в порядку та на умовах, визначених цим договором, установник управління передає управителю нерухоме майно в управління на строк, визначений цим договором, а управитель за плату від свого імені здійснює управління цим майном виключно в інтересах установ-

ника управління або названої ним особи (вигодонабувача).

Зі свого боку між ПП як управителем зазначеного майна, відповідно до умов договору управління майном, і ТОВ було укладено спірні договори.

За змістом Статуту ТОВ (у редакції, чинній на час укладення спірного договору) вищим органом товариства є збори учасників, до виключної компетенції яких належить, зокрема, укладення угод на відчуження, а також угод про здачу в найм, оренду, заставу майна, кредитних договорів. Виконавчим органом товариства є директор, уповноважений розпоряджатися майном товариства (у тому числі грошовими коштами), основними фондами при погодженні із загальними зборами учасників.

Вирішуючи спір, Верховний Суд України виходив із того, що акціонер (учасник) товариства може оспорити договір, вчинений господарським товариством, якщо обґрунтує відповідні позовні вимоги порушенням його корпоративних прав.

Згідно з положеннями частин 1, 2 ст. 16 ЦК кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. Таким способом захисту цивільних прав та інтересів може бути, зокрема, визнання правочину недійсним.

Відповідно до частин 1, 2 ст. 203 ЦК зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. Особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності.

Підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частин 1—3, 5 та 6 ст. 203 ЦК. Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин) (ст. 215 ЦК).

Згідно зі ст. 167 ГК корпоративні права — це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами. Під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що ви-

никають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав.

За змістом п. 4 ч. 1 ст. 12 ГПК господарським судам підвідомчі, зокрема, справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між юридичною особою та її учасниками (засновниками, акціонерами, членами), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи, пов'язаними із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи, крім трудових спорів.

Тобто незалежно від суб'єктного складу, в разі якщо учасник (акціонер) господарського товариства обґрунтовує відповідні позовні вимоги порушенням його корпоративних прав, то такий спір підвідомчий господарським судам.

Аналіз наведених норм матеріального права з урахуванням положень Статуту ТОВ та розміру частки позивача у статутному фонді товариства (70 %) дає підстави для

висновку про те, що акціонер (учасник) товариства може оспорити договір, вчинений господарським товариством, якщо обґрунтує відповідні позовні вимоги порушенням його корпоративних прав.

Таким чином, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли правомірного висновку про визнання недійсними зазначених договорів, оскільки укладення директором ТОВ цих договорів свідчить про порушення корпоративних прав позивача щодо управління справами товариства, розподілу прибутку товариства (з одержанням своєї частки) від господарської діяльності товариства та погіршення майнового стану підприємства, що впливає на права позивача як учасника, з часткою у статутному капіталі товариства в розмірі 70 %.

Зважаючи на викладене, постанову Вищого господарського суду України було скасовано, а постанову суду апеляційної інстанції залишено в силі.

ОГОЛОШЕННЯ

У зв'язку із втратою вважати недійсними такі посвідчення працівників апарату Верховного Суду України:

- помічника судді, видане на ім'я Кучерук Ніни Василівни, № 15/13;
- провідного спеціаліста, видане на ім'я Попроцького Олега Миколайовича, № 37/14.

Управління кадрової роботи